

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:02.09.2022 Accepted/Kabul:03.11.2022

DOI:10.30794/pausbed.1170296

Research Article/Araştırma Makalesi

Sezek, N., Yenel, Y. ve Baysal, B. (2023). "Kolombiya Bağlamında Çatışma Dönemi Ekonomilerinin Çatışmanın Şiddetlenmesi, Terörle Mücadele ve Barış Sürecine Etkilerinin İncelenmesi", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 56, Denizli, ss. 297-308.

KOLOMBİYA BAĞLAMINDA ÇATIŞMA DÖNEMİ EKONOMİLERİNİN ÇATIŞMANIN ŞİDDETLENMESİ, TERÖRLE MÜCADELE VE BARIŞ SÜRECİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Nur SEZEK*, Yelda YENEL**, Başar BAYSAL***

Öz

Çatışma ekonomileri silahlı grupların ekonomik gelir elde etmek için oluşturdukları yapılardır. Uyuşturucu madde üretimi ve ticareti ya da kaçak maden işletmesi gibi sömürülebilir kaynaklara yönelen bu ekonomiler sivilleri de içerisine alan yapılar olarak ortaya çıktığında çatışma ve barış dönemlerini olumsuz yönde etkilemektedirler. Silahlı örgütler bu yapılar sayesinde materyal güçlerini arttırırken, sivillerin bu yapılara dahil olmaları silahlı örgütlere destek vermelerine ve örgütlerin meşruiyet kazanmalarına yol açmaktadır. Bu faaliyetlerden gelir elden eden siviller terörle mücadelede devlet ile iş birliği yapmaktan geri durmakta; bu durum da terörle mücadeleyi sekteye uğratmaktadır. Barış döneminde ise bu ekonomilere dahil gruplar barışın uygulanmasına ayak diremekte, farklı silahlı grupların silah bırakan örgütün yarattığı boşluğu doldurmaya çalışmaları şiddetin dönüşmesine yol açmaktadır. Bu çalışma Kolombiya çatışma ve barış sürecine odaklanarak belirtilen bu yapıların etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Çatışma Dönemi Ekonomisi, Silahlı Çatışma, Terörizm, Kolombiya, FARC.

IMPACT OF WARTIME ECONOMIES ON ESCALATION OF CONFLICT, COUNTER-TERRORISM AND PEACE PROCESS IN COLOMBIA

Abstract

Wartime economies are structures created by armed groups to generate economic income. When these economies, which usually focus on exploitable resources such as cocaine production or illegal mining, emerged as structures that included civilians, they adversely affect periods of conflict and peace. While armed organizations increase their material power thanks to these structures, the inclusion of civilians in these structures make them support armed organizations and these armed groups gain legitimacy. Civilians who profit from these activities also refuse to cooperate with the state in the fight against terrorism and this situation hinders the counter-terrorism efforts of the state. In peacetime, groups included in these economies resist the implementation of peace, and the efforts of different armed groups to fill the gap created by the organization that laid down their arms, lead to a transformation of violence. This study aims to examine the effects of these structures by focusing on the Colombian conflict and peace process.

Keywords: Wartime Economy, Armed Conflict, Terrorism, Colombia, FARC.

*Doktora Adayı, Universidad Externado de Colombia, Calle 12 #1-17 Este, Bogotá, KOLOMBİYA.

e-posta:nur.sezek1@est.uexternado.edu.co (<https://orcid.org/0000-0003-3399-5721>)

**Arş. Gör., Ankara Bilim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ANKARA.

e-posta:yelda.yenel@ankarabilim.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-6211-3076>)

***Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Bilim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ANKARA.

e-posta:basar.baysal@ankarabilim.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-9205-9234>)

GİRİŞ

İdeolojik, etnik, ekonomik ya da daha farklı motivasyonlar ile ortaya çıkan çatışma ortamlarında silahlı gruplar ekonomik gelir elde edebilmek amacıyla belli ekonomik faaliyetler yürütürler. Özellikle sömürülebilir kaynaklara yönelen bu illegal faaliyetler belli bir zaman içerisinde bölgede yaşayan sivilleri de kapsayacak şekilde bir ekonomik ilişkiler ağı oluşturur. Silahlı gruplar dışında bölge halkının belli kesimleri de dahil olmak üzere farklı grupların da ekonomik çıkarlar elde ettiği bu yapı hem terörle mücadele konusunda hem de barış süreçleri konusunda birtakım sorunlar ortaya çıkartmaktadır. Oluşan bu ekonomiden çıkar sağlayan gruplar terörle mücadele kapsamında devlet güçlerine destek vermezken barış süreçlerinde de çıkarlarından mahrum kalmamak adına sürecin ilerlemesinde önemli sorunlar çıkartmaktadırlar. Bu çalışma Kolombiya özelinde, ülkede yarım asırdan uzun süredir devam eden çatışma sürecinde ortaya çıkmış olan ekonomik ilişkilerin hem terörle mücadeleye hem de halihazırda devam etmekte olan barış sürecine olan etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkçe literatürde henüz yer bulmamış olan çatışma dönemi ekonomileri konusunu Türkçe literatüre kazandırmak da çalışmanın ana amaçlarından birisidir. Bu kapsamda sonuç bölümünde Türkiye’de bu kapsamda yapılabilecek çalışmalar ile ilgili öngörülere de yer verilmiştir.

Kolombiya’nın ana odak olarak seçilmesinin sebebi, ülkede yarım asırdan uzun süredir devam eden iç çatışma sürecinde oluşmuş birçok illegal ekonomik yapı bulunması sebebiyle bu konunun araştırılması için adeta bir laboratuvar sunuyor olmasıdır. Ayrıca, Kolombiya üzerinde yapılacak çalışmada bu illegal ekonomilerin hem barış sürecine hem de terörle mücadeleye etkilerinin incelenbilmesidir. Kolombiya devleti ülkedeki en büyük silahlı grup olan FARC (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia/Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri*) ile 2016 yılında barış anlaşması imzalamıştır ve hâlen barış sürecinin uygulama aşaması devam etmektedir. Diğer taraftan ülkedeki tek silahlı örgüt FARC değildir. Farklı motivasyon ve ideolojik duruşlara sahip birçok silahlı grup hâlen ülkede varlık göstermektedir. Barış süreci sonrasında farklı grupların FARC’ın daha önce etkili olduğu bölgelerde oluşan boşluğu doldurma ve buralardaki ekonomik yapılara hâkim olma gayretleri de dikkate değer bir durumdur. Dolayısıyla Kolombiya, çatışma dönemi ekonomik ilişkilerinin hem barış hem de terörle mücadeleye etkilerinin incelenmesi için uygun bir örnek teşkil etmektedir. Çalışmanın ana odağı Kolombiya olarak belirlenmiş olmakla beraber sonuç kısmında Türkiye – PKK meselesine yönelik belli çıkarımlar da yapılmıştır.

Çalışma dört ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde çatışma dönemi ekonomileri ve bu ekonomilerin çatışma ve barış dönemlerindeki etkileri üzerine olan literatür özetlenmiş ve değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Kolombiya çatışma ve barış süreci incelenmiştir. Üçüncü bölümde Kolombiya’da çatışma döneminde oluşan illegal ekonomik ilişkilerin çatışmaların şiddetlenmesine ve terörle mücadeleye etkileri analiz edilmiştir. Son bölümde ise belirtilen ekonomik ilişkilerin ülkedeki barış sürecine etkisi ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise hem makalenin argümanları özetlenmiş hem de çalışmanın Türkiye üzerine yapılabilecek yeni çalışmalara nasıl kapı araladığı açıklanmıştır.

1. ÇATIŞMA DÖNEMİ EKONOMİSİNİN ETKİLERİ ÜZERİNE LİTERATÜRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mevcut literatürün irdelenmesinden önce çatışma ekonomisinin ne olduğunu kısa örneklerle ortaya koymakta fayda vardır. Çatışma dönemlerinde özellikle sömürülebilir ve büyük gelirler getirecek faaliyetlere yönelen bu ekonomik yapılar silahlı gruplarla beraber bölgede yaşayan belli grupları da içerisine alan yapılanmalardır. Özellikle çatışma bölgelerinde oluşan düzen ve kontrol eksikliği bu ekonomik yapıların oluşabilmesinde etkilidir. Bu yapılar sadece silahlı grupları değil sivilleri de içerisine alabilmektedir. Örneğin oluşan bir uyuşturucu madde üretim ve kaçakçılığı yapısında silahlı gruplar kadar bu ekonomiden faydalanan sivil insanlar da ortaya çıkar. Uyuşturucu maddenin ham maddesinin üretim ve taşınma süreçleri gibi faaliyetlerde silahlı grup üyesi olmayan sivil insanlar da yer alırlar ve bu insanlar bu faaliyetlerden gelir elde ederler. Belli durumlarda bölgedeki silahlı gruplar, sadece belli bir haraç karşılığında uyuşturucu işini yapan insanlara bölgede düzensiz ve kontrol edilemeyen bir ortam yaratarak sürece dahil olabilmektedirler. Bunun yanında silahlı grupların bu üretim faaliyetlerine doğrudan katılarak faaliyetin icra edilmesi noktasında daha aktif rol aldıkları uygulamalar da mevcuttur. Oluşan bu çatışma ekonomilerinin doğrudan içerisinde olarak bu faaliyetten ekonomik kazanç sağlayan siviller olduğu gibi bölgedeki akaryakıt istasyonu, restoran gibi sektörler de bu faaliyetler ile bölgede oluşan canlılık sayesinde ekonomik gelir sağlayabilmektedirler.

Oluşan bu tür yapılar sayesinde belli bir gelir elde eden gruplar bu yapıların ortadan kalkması noktasında isteksiz davranacaklardır. Bu da bölgede silahlı gruplarla mücadele eden devlet kuvvetlerine yardım edilmemesi; barış süreçlerine ayak diremesi ya da barış süreçlerinden sonra bile bu yapıların devam ettirilmeye çalışılması gibi sonuçlar doğurmaktadır. Çatışma sonrası dönemde barış inşası aşamasında çatışma ülkelerinde meydana gelen bu kırılma noktaları düzeltmek elzemdir. Bu noktada toplumsal ve politik sorunlar giderildikten sonra çatışma döneminde ortaya çıkan çatışma ekonomilerinin etkinliğini kırmak için çalışılmalıdır (UNDP, 2008). Çünkü uyuşturucu kaçakçılığı, kaçak maden işletmeciliği ya da kara para aklama gibi yasa dışı ekonomilerin barış döneminde varlığını sürdürmesi çatışma ülkesinde var olan düzensizliğin devam ettiği/edeceği anlamına gelebilmekte, bu durumda mevcut barış tam olarak inşa edilemeden bozulma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Çatışma döneminde oluşan ekonomik ilişkilerin doğrudan terörle mücadele üzerine etkisini inceleyen çalışmalara bakıldığında ana temalardan birinin istihbarat üzerine olduğu görülmektedir. Devlet güvenlik güçleri, silahlı gruplar ile mücadele ederlerken istihbarata ihtiyaç duymaktadırlar. Farklı istihbarat kaynaklarının yanında bölgede yaşayan insanlardan alınacak istihbarat da bu mücadelede kilit rol oynamaktadır (Berman vd., 2011; Kalyvas, 2006). Bu insanlar, devlet güçlerine istihbarat sağlama noktasında belli bir çıkar maliyet hesabı yapmaktadırlar. Bu hesap sadece istihbarat sağlamaları durumunda silahlı gruplardan görecekları şiddet ve baskıyı değil, yukarıda açıklanan bazı ekonomik kayıpların da hesaba katılmasını beraberinde getirir (Saavedra-Lux, 2021: 37). Bu kapsamda sivillerin silahlı gruplara sağladığı destek iki şekilde incelenebilir (Wickham-Crowley, 1987). Bunlardan birincisi zımnî destektir. Bu destek devlet güçlerine silahlı grupların yerleri, üyelerin kimler olduğu, planlı faaliyetleri gibi konularda bilgi paylaşımı yapmamayı ifade etmektedir. İkinci destek türü ise doğrudan destektir. Bu destekte ise siviller silahlı gruplara, silahların saklanması, erzak desteği gibi silahlı grup faaliyetlerine doğrudan katkı sağlayacak şekilde destek vermektedirler (Wickham-Crowley, 1987; Saavedra-Lux, 2021).

Zımnî ya da doğrudan, silahlı gruplara sağlanan destek çatışma sürecinde oldukça önemli bir unsurdur. Bu destek en başta silahlı grupların meşruiyet kazanmasına vesile olmaktadır (Berman ve Matanock, 2015; Saavedra-Lux, 2021: 43). Diğer taraftan bölgesel istihbarat terörle mücadelenin olmazsa olmaz bir öğesidir ve bunun yoksunluğu bu mücadeleyi sekteye uğratacaktır (Berman ve Matanock, 2015). Bu durum hem terörle mücadeleyi çok daha maliyetli hale getirecek (ki burada kasıt sadece maddi maliyet değil verilecek zayıflığın da artmasıdır) (Lyll ve Wilson, 2009) hem de istihbarat eksikliği nedeniyle yapılacak sivillerin öldürülmesi gibi hatalar silahlı grubun daha fazla meşruiyet kazanmasına yol açacaktır (Findley ve Young, 2007; Lyll vd., 2013). Bu tür maliyetler mevcut hükümetin destek kaybederek hükümetten düşmesine varabilecek siyasi sonuçlar doğurabilir (Gartner, 2008). Dolayısıyla terörle mücadelede istihbarat, mücadelenin ana ayaklarından birisidir ve çatışma dönemi ekonomileri bu istihbarattan yoksun kalmaya neden olacak ana nedenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Saavedra-Lux, 2021).

Çatışma ekonomisinin barış sonrası etkileri de literatürde oldukça yer tutmaktadır. Barış ister Sri Lanka'da olduğu gibi bir tarafın galibiyetiyle sağlanmış olsun (Jayasundara-Smits, 2018), ister Kolombiya'da olduğu gibi tarafların barış masasına oturarak anlaşmaları sayesinde elde edilsin çatışma sonrası dönemde şiddetin tamamen durdurulabilmesi çok kolay ve hızlı olmamaktadır (Keen, 2007). Sri Lanka, El Salvador, Guatemala, Kolombiya ve Balkanlardaki çatışma süreçleri sonrasında artış gösteren cinayet, uyuşturucu ticareti, tecavüz, hırsızlık, kaçakçılık gibi şiddet olayları bunun göstergesidir (Jayasundara-Smits, 2018). Bu durumun ana nedenlerinden birisi de çatışma dönemi ekonomilerinin varlığıdır. Dolayısıyla barış inşası süreci çatışma dönemi oluşan legal ve illegal ekonomilerin dönüşümünü de ele almalıdır (Goodhand, 2004).

Mary Kaldor'a göre çatışma sonrası suç ve şiddetin artma ya da en azından devam etme trendini belirleyen ana unsurlar kurumsal zayıflık, sömürülebilir kaynakların varlığı, uyuşturucu ticareti gibi yasa dışı ekonomilerin varlığı ve bunların kökleşmiş olması ile bölgede suç örgütlerinin faaliyet göster(ebil)iyor olmasıdır (Kaldor, 2012). Kurtenbach ve Rettberg de savaş ekonomisinin barış dönemine etkilerinin inceledikleri *Third World Thematics* dergisinin özel sayısında bu konuda yapılan çalışmaları üç ana başlıkta sınıflandırmışlardır. Bunlardan birincisi kurumsal yetersizlikler üzerine odaklanan çalışmalardır. Kurumsal yetersizlikler devlet kurumlarının illegal ekonomiler ile mücadelede zayıf ya da isteksiz olması üzerine odaklanmaktadır (Kurtenbach ve Rettberg, 2018). Muhakkak ki ülke içerisindeki çatışma ortamının yol açtığı kaotik durum da kontrol eksikliklerine yol açarak

bu kurumsal yetersizlikleri arttırıcı bir rol oynamaktadır (Gates vd., 2006). Aynı zamanda çatışma döneminde artan askeri harcamalar devletin sağlık, eğitim ve altyapı gibi alanlarda yetersiz adımlar atarak bu alanlarda zayıflamasına yol açmaktadır. Çatışma bölgelerinde silahlı çatışmanın da etkisiyle bu alanlardaki faaliyetler daha da kısıtlanmakta, bu durum da çatışma sonrasındaki dönemde düzen ortamının süratle tesis edilebilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla kalıcı barışın sağlanması için özellikle bu alanlarda hızlıca gelişim sağlanması ön plana çıkmaktadır. Bunun eksikliği de şiddetin ve düzensizliğin devam etmesine yol açmaktadır (Kurtenbach ve Rettberg, 2018; Paris ve Sisk, 2009).

Kurtenbach ve Rettberg'e göre çatışma ekonomisinin barış dönemine etkileri üzerine olan literatürün odaklandığı ikinci alan yasa dışı ekonominin çatışma döneminde kazandığı güçle çatışma sona erse bile hâlâ hayatta kalabilmesi üzerinedir (Kurtenbach ve Rettberg, 2018). Bu ekonomik yapı ve ilişkiler kendi varlıklarını ve çıkarlarını devam ettirmek adına barış sonrasında şiddetin sona erdirilebilmesini zora sokmaktadırlar. Kurtenbach ve Rettberg bu yapıların devamlılığında özellikle uluslararası bağların ve talebin de büyük bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadırlar (Kurtenbach ve Rettberg, 2018: 3). Globalleşmenin getirdiği bir sonuç olan sınırların önemini yitirmesi de bu durumu şiddetlendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Cockayne, 2015). Çatışma ekonomisinin devamlılığı konusunda çatışma döneminde oluşmuş devlet içi eksiklik ve yolsuzlukların devamlılığı da çalışılan konular içerisinde (Le Billon, 2008).

Literatürün odaklandığı üçüncü alan ise çatışma sonrasında çatışma dönemi ekonomisinin şiddetin evrilmesine etkisini inceleyen çalışmalardan oluşmaktadır (Kurtenbach ve Rettberg, 2018: 4). Genel anlamda çatışma döneminde insan kaçırma, zorunlu göç, katliam gibi eylemler içeren şiddet, çatışmanın sona ermesiyle adi suçlar, çete faaliyetleri gibi şiddet türlerine evrilmektedir (Neumann, 2013). Çatışma sonrası çeşitli bölgelerde oluşan güç boşluğu, buralarda devletin hâlen tam organize olamamış olması ve silah bırakmış birçok eski savaşçının varlığı çatışma sonrasında bu tür eylemlerin artmasında rol oynayan temel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ortamda pek de politik bir hedefi olmayan çeteler ortaya çıkmakta ve silah bırakan grupların yerlerini doldurma gayretine girmektedirler (Kurtenbach ve Rettberg, 2018: 4). Hakeza bu çete gruplarının bazı üyeleri de silah bırakan silahlı örgütlerin eski üyelerinden oluşabilmektedir.

2. KOLOMBİYA ÇATIŞMA VE BARIŞ SÜRECİ

Makalenin konusu olan FARC örgütü ile Kolombiya devleti arasındaki çatışmalar yaklaşık 60 yıl önce başlamıştır. Fakat bu çatışmaların kökleri, 60 yıldan çok daha öncesine dayanmaktadır. Çatışmanın derin köklerinin ülkenin İspanyol sömürgeci olduğu döneme kadar uzandığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Özellikle sömürge döneminde ortaya çıkan ve sonrasında giderek artan ekonomik ve toplumsal adaletsizlik ve ideolojik ayrışma (Countrywatch, 2021: <http://www.countrywatch.com/intelligence/countryreviews?countryid=38>) ileride başlayacak çatışmaların temel sebeplerini oluşturmuştur. Mevcut ideolojik ayrışmalar 20. yüzyılın başlarında iç savaşa neden olmuş (Kline, 2012: 9), aynı yüzyılın ikinci yarısında ise siyasal bir çatışma olarak yeniden ortaya çıkmıştır. 1948 yılında Muhafazakâr ve Liberal partilerin karşı karşıya gelmesiyle yeniden alevlenen çatışmalar bugün hâlâ devam eden çatışmaların temellerini atmıştır (LaRosa ve Meija, 2014: 115). *La Violencia* (Şiddet Dönemi) olarak da anılan bu çatışmalar, ülkede birçok silahlı grubun oluşumu ile devam etmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren farklı ideolojilere mensup birçok grup silahlanmaya başlamış ve hem bu gruplar ile devlet arasında hem de bu grupların kendi aralarında silahlı çatışmalar başlamıştır. Bu dönem ortaya çıkan gruplardan biri de FARC'dir.

FARC'ın 1960'lı yılların başında eylemlere başlaması doğrudan bu dönemdeki iç siyasi yapı ve hükümetin faaliyetleri ile ilişkilendirilebilir (Rempe, 2002: 15). *La Violencia* sonrasında başlayan *Frente Nacional* Dönemi (1957-1974) (Ulusal Cephe) Liberal ve Muhafazakâr partiler dışındaki alternatif seslerin Kolombiya'da siyasi aktör olarak ortaya çıkabilmelerini imkânsız kılmaktaydı (Baysal, 2019). Bu durum farklı ideolojilere sahip kesimlerin silahlanmasını ve halk nezdinde de destek bulmasını sağlamıştır. Buna ek olarak 1960'lı yılların başında hükümetin yapmaya çalıştığı toprak reformunun başarısız olması birçok grubun ayaklanması ile sonuçlanmıştır (Cockroft, 1997: 413). Bu tepkileri bastırmak isteyen hükümet ise Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) desteği ile tepki veren gruplara sert askeri müdahalelerde bulunmuştur. Hükümetin ayaklanan gruplara ABD desteği ile müdahale etmesi, muhalif grupların tepkisinin daha fazla artmasına neden olmuştur. FARC, işte bu dönemde hükümetin sert müdahalelerine cevap veren gruplardan biri olarak ayaklanmış ve hükümet güçleriyle çatışmıştır (Brittain, 2010: 12).

FARC bu ayaklanmanın ardından özellikle ülke kırsalında geniş bir şekilde örgütlenmeye başlamıştır. Ortaya çıktığı ilk yıllarda FARC, örgütlenmesini ekonomik sebepler ile ilişkilendirmiş ve toprak eşitsizliği ile mücadele etmiştir. Ek olarak örgüt, temel hedefinin topraksız köylülerin haklarını savunmak olduğunu vurgulamıştır (cedema, 2020: https://cedema.org/digital_items/4409). Tam olarak 1964 yılında aktif hale gelen örgüt, eylemlerine 50 yıldan fazla süre devam etmiştir. Ülkedeki tek silahlı grup FARC olmasa da örgüt ile yaşanan çatışmalar en uzun ve en hasarlı çatışmalardan olmuştur (Rempe, 2002: 15).

FARC'ın kırsalda ortaya çıkması ve yine kırsal nüfus için mücadele etmesi başlarda güçlü bir halk desteği bulmasını sağlamıştır (Leech, 2011). Lakin yıllar içinde FARC'ın eylem pratiği ve mücadele sahası değişmeye başlamış ve örgüt kokain ticareti gibi faaliyetlere bulaşmıştır (Granada vd., 2009: 47). 2000'li yılların başlarında dönemin devlet başkanı Álvaro Uribe'nin sert askeri müdahalelerde bulunması ve örgütün üst düzey yetkililerinin hayatını kaybetmesi ile FARC güç kaybetmeye başlamıştır. Bu durum FARC yöneticilerini barış müzakerelerine daha sıcak bakmaya itmiştir (Dilek ve Baysal, 2021).

Bunların etkisiyle FARC ve Kolombiya Hükümeti arasındaki son barış müzakereleri Başkan Juan Manuel Santos döneminde 2012 yılında başlamıştır (Daşlı vd., 2018: 19). Son derece şeffaf ve kapsayıcı geçen müzakere sürecine çatışma mağdurları, ordu mensupları, sivil toplum örgütleri, sivil halk, kadın ve toplumsal cinsiyet komisyonları gibi birçok farklı grup dahil edilmiştir (Herbolzheimer, 2016: 3). Hedeflenen süreden uzun olsa da taraflar 2016 yılına kadar tüm gündem maddeleri üzerinde anlaşmayı başarmış ve barış anlaşması imzalanmıştır. Müzakere sürecindeki gündem maddeleri imzalanan barış anlaşmasının da ana maddelerini oluşturmuştur.

Kapsamlı tarım reformu; siyasi katılım; yasa dışı uyuşturucu probleminin çözümü; mağdurların hakları; silahlı çatışmayı sonlandırma; uygulama ve doğrulama olmak üzere altı temel maddeden oluşan anlaşma 'Silahlı Çatışmayı Sonlandırmak ve İstikrarlı ve Sürdürülebilir Bir Barış İnşa Etmek İçin Nihai Sözleşme' ismi ile Kongre'de kabul edilerek yürürlüğü konmuştur (Daşlı vd. 2018: 20). Anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra FARC silahlarını teslim etmiş, taraflar arasındaki çatışma sonlanmıştır. Sonrasında, belirlenen süreç kapsamında anlaşma uygulanmaya başlamış ve ülkede bazı siyasi, sosyal ve ekonomik dönüşümler gerçekleştirmek için harekete geçilmiştir. Kalıcı barışı sağlama süreci hâlâ devam etmektedir.

Ülkenin en büyük silahlı örgütünün imzalanan anlaşma kapsamında eylemlerine son verip silah bırakması, çatışmanın yarattığı etkilerin azalmasını sağlamıştır. Özellikle çatışma kaynaklı sivil kayıpları ve zorunlu göçler, anlaşma imzalandıktan sonra azalmaya başlamıştır (UCDP, 2021: <https://ucdp.uu.se/country/100>). Ancak Notre Dame Üniversitesi'ne bağlı Kroc Uluslararası Barış Çalışmaları Enstitüsü'nün (*Kroc Institute for International Peace Studies*) yayınladığı raporlara göre Kolombiya'da imzalanan barış anlaşmasının uygulanması oldukça yavaş seyretmektedir (Kroc Institute, 2019). Bunun ana sebeplerinden birisi 2018 yılındaki seçimlerde barış sürecine muhalif olan *Centro Democrático* partisinden seçilen Ivan Duque hükümetinin barış anlaşmasını uygulamadaki isteksizliğidir. Bunun sonucu olarak barış sürecinin hedefi olan toplumsal, siyasal ve ekonomik dönüşümler yeteri kadar gerçekleştirilememektedir. Anlaşmanın uygulanmasının yavaşlığına ek olarak ülkede diğer gruplarla devam eden çatışmalar, eski FARC üyeleri ve sosyal liderlerin öldürülmesi ve eski FARC üyelerinin yeniden başlayan eylemleri barış inşası sürecini sekteye uğratmaktadır. Bu durum makalenin konusu olan çatışma dönemi ekonomilerinin üstesinden gelinmesi anlamında da sorunların devam etmesine yol açmaktadır. Bu ekonomilerin ortadan kaldırılması için gerekli alternatif ekonomiler oluşturulamamakta, koka üreticisi çiftçiler gibi bu ekonomilerden gelir elde eden kesimlerin farklı alanlara yönelebilmesi için destekler verilememektedir. Bu da bir bumerang etkisiyle yine barış sürecinin ilerlemesini engelleyen bir sonuç yaratmaktadır.

3. KOLOMBİYA ÖZELİNDE ÇATIŞMA EKONOMİSİNİN ÇATIŞMANIN ŞİDDETLENMESİ VE TERÖRLE MÜCADELEYE ETKİSİ

Çatışma durumlarında birden fazla etken çatışma ekonomisinin oluşumunda ve derinleşmesinde etkili olmaktadır. Çatışmanın uzunluğu ve derinliği, aktörlerin hedefleri ve istekleri, sömürülebilir kaynakların varlığı, uluslararası sistemdeki politik ve toplumsal değişimler ve küreselleşme gibi farklı durumlar silahlı örgütlerin kendi çatışma ekonomilerini geliştirmesine etki etmektedir (Fazio, 2002). Kolombiya çatışmasının aktörleri de birçok farklı etken ışığında kendi çatışma ekonomilerini oluşturma ve derinleştirme fırsatı bulmuşlardır.

Kolombiya, 1970'lerden itibaren kahve üreticisi konumundan koka ve mineral üreten ve bunları dış dünyaya satan bir ülke haline gelmeye başlamıştır (Fazio, 2002). Bu dönem FARC ve diğer silahlı örgütlerin güç kazandığı dönem olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum belli bir zaman sonra çatışmalarla mücadeleye de tesir eder hale gelmiştir. Kolombiya'daki uyuşturucu kartelleri dışında birçok silahlı örgüt de uyuşturucu kaçakçılığına dahil olmuş, zaman içinde koka ekim arazileri özellikle silahlı örgütlerin bulunduğu bölgelerde artmaya başlamıştır (Salas-Salazar, 2016: 48). Kolombiya Ulusal Polisi ve Ordusu tarafından yapılan çalışmalarda, 1990'lı yıllardan itibaren FARC ve Ulusal Kurtuluş Ordusu (*Ejército de Liberación Nacional, ELN*) gibi bazı silahlı örgütlerin, gelirinin büyük kısmının uyuşturucu kaçakçılığından sağladıkları tespit edilmiştir (Richani, 2003: 119). Örneğin 1980'lerden itibaren FARC, kendi etkin olduğu bölgelerde, uyuşturucu kartellerini koka ekim arazilerinde çalışan yerel halka 'maaş' ve örgüte de 'vergî' ödemeye zorlamıştır (Richani, 2003: 120).

Zaman içinde FARC ve ELN gibi örgütler ülkede maden yatakları ve koka bitkisi bakımından zengin olan bölgelerde etkinliklerini arttırmışlardır. Böylece bu kaynaklardan gelir elde etme ve dolayısıyla çatışma ekonomilerini daha güçlü şekilde finanse etme imkânı bulmuşlardır (Mantilla Valbuena, 2012: 42). Aynı zamanda silahlı örgütlerin uyuşturucu kaçakçılığına dahil olarak ekonomilerini güçlendirmeleri ile belli noktalarda çatışmaların şiddeti artmaya başlamış, zaten tüm ülkede şiddet tekeli tam olarak elinde tutamayan devlet belli başlı bölgelerde hızlı bir şekilde güç kaybetmiştir (Richani, 2003: 122). Silahlı örgütlerin ekonomik olarak gücünü arttırması dolaylı olarak çatışmalardaki gücünü de arttırmıştır. Oluşan bu ekonomilerden sivillerin de gelir sağlıyor olmaları da FARC ve diğer silahlı örgütlerin meşruiyet kazanmalarına neden olmuştur. Hem silahlı örgütlerin hem de uyuşturucu kaçakçılarının güçlenmesi devleti birden fazla alanda çatışmalara sürüklemiştir. Hâl böyle olunca devletin çatışmalarla mücadele etmesi güçleşmiş, devlet bazı bölgelerde otoritesini kaybetmeye başlamıştır.

Kolombiya devleti, uzun yıllardır, uyuşturucu kaçakçılığı ve uyuşturucu kaçakçılığı ile bağlantılı her türlü faaliyeti ülkeye karşı yapılan bir terörist faaliyet olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda FARC gibi silahlı örgütlerin, mevcut eylemlerine ek olarak uyuşturucu kaçakçılığı ile ekonomilerini finanse etmiş olması benzer şekilde terör faaliyetini finanse etmek olarak ele alınmaktadır (UNODC, 2014). Örgütlerin uyuşturucu kaçakçılığı ile olan ilişkilerinden elde ettiği gelir çok yüksektir. Böylece örgütlerin bu ekonomik 'gücü' onların fiziksel gücünü arttırmaktadır. Bu ise dolaylı yoldan çatışmaların yoğunlaşmasına ve devletin çatışmalarla mücadelesinde güç kaybetmesine neden olabilmektedir.

Kolombiya'da FARC gibi özellikle sol eğilimli silahlı örgütler yarattıkları illegal ekonomik yapılardan bölgedeki fakir köylüleri de faydalandırmaktan geri durmamıştır. Yukarıda belirtildiği gibi FARC uyuşturucu ekonomisinde koka yaprağı toplamak gibi işlerde çalışan sivillere maaş bağlanmasını sağlamıştır (Richani, 2003: 120). Bu sayede örgüt bu bölgelerde halk desteğini ve meşruiyetini pekiştirmiştir. Bu durum da oldukça fakir olan bölge halkının hem gelir sağlaması hem de oluşan gönül bağı sebebiyle FARC ile mücadelede güvenlik güçleri ile iş birliği yapmaktan geri durmasını sağlamıştır (Abierta, 2014; Sala, 2019: <https://www.esglobal.org/el-narcotrafico-en-la-paz-colombiana/>). Bu sayede FARC faaliyetlerini daha rahat icra edebilirken örgüte adam devşirme gibi konularda da sorun yaşamamayı başarmıştır. Bu da terörle mücadeleyi zora sokan ana sebeplerden birisi olmuştur.

Kolombiya'da her ne kadar FARC ile barış sağlansa da hem FARC'ın ardılları hem de ülkedeki farklı silahlı gruplara karşı mücadele devam etmektedir (Sezek ve Uysal Oğuz, 2021). Barış sonrasında devam eden çatışma ekonomilerinde de bir dönüşüm olduğu gözlemlenmektedir (Massé ve Le Billon, 2017). Aşağıda Barış kısmında açıklanan bu dönüşüm kapsamında FARC'ın boşluğu bir bütünlük ve koordinasyon göstermeyen, ayrıca siyasi bir eğilimi de olmayan gruplarca doldurulmaya başlanmıştır. FARC'ın sahip olduğu fakir köylülerin haklarının korunması gibi bir ideali olmayan bu örgütler (Sala, 2019: <https://www.esglobal.org/el-narcotrafico-en-la-paz-colombiana/>) yürütmeye devam ettikleri kokain ekonomisi gibi faaliyetlerde sivil halkı önceleme ya da onlara uygun bir getiri sağlama gibi girişimlerden de uzak durmaktadırlar. Bu kapsamda bu faaliyetler bu örgütlere halk desteği ve meşruiyet sağlama anlamında bir getiri sağlamamaktadır. Bu örgütler de bu eksiği halk üzerinde daha fazla baskı ve korku yayarak kapatma yoluna gitmektedirler. Devletin de bu örgütlerle mücadelede hâlen daha zayıf kalması bu baskının önünü açan bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla FARC ile sağlanan barışın tam olarak uygulanmamasının bazı bölgelerde özellikle birey güvenliği anlamında daha tehlikeli bir yapı oluşturduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır.

4. ÇATIŞMA EKONOMİSİNİN KOLOMBİYA BARIŞ SÜRECİNE ETKİSİ

Barışa ulaşılmasını müteakip şiddetin farklı formlarda da olsa devam etmesi az rastlanırlı bir durum değildir. Devlet belli faktörlerin etkisiyle çatışmanın resmi olarak sona ermesinden sonra dahi şiddet tekeline eline almada zorluklar yaşayabilmektedir. Bu faktörler savaş tecrübesine sahip eski savaşçıların varlığı, devlete olan güvensizlik, devletin zayıf olması ve hâlen belli bölgelerde varlık gösteremiyor olması, çatışmada kullanılabilir silahların hâlen imha edilememiş olması ve şiddetin normalleşmesi olarak sıralanabilir (Bateson, 2017; Deglow, 2016; Fortna, 2004; Hartzell ve Hoddie, 2003; Karim, 2020; Nilsson, 2008; Saavedra-Lux, 2021: 36; Suhrke ve Berdal, 2013; Themnér, 2011; Themnér, 2017; Toft, 2009). Çatışmanın konusu olan çatışma dönemi ekonomileri ve bu ekonomilerin çatışma sonrasında varlığını koruma reflekslerinin de barış sonrasında çatışma ve şiddetin devam edebilmesi üzerinde büyük bir etkisi mevcuttur (Saavedra-Lux, 2021: 36). Bu ekonomilerden kazanç sağlayan sivilere ekonomik gelir getirecek alternatif faaliyetler sunulamazsa bu durum içinden çıkılmaz bir hale gelebilecektir.

Belirtildiği üzere çatışma süreçleri içerisinde yer alan aktörlerin her biri, sürece dahil oluşlarından itibaren birtakım ekonomik faaliyetlerin içerisine girmektedirler. Bu faaliyetler özellikle de Kolombiya örneğinde olduğu gibi çok uzun yıllar süren çatışma dönemleri sonrasında gerçekleşebilen barış dönemlerinde de kolayca ortadan kalkmamakta, var olan aktörlerin ve geleneksel ekonomik ilişkilerin yaşanan bu yeni süreçte ortadan kaldırılabilmeleri zaman almaktadır. Barış süreçlerinin, Kolombiya örneğinde olduğu gibi halktan yeterli desteği bulamaması alışılmışın dışında görülse de yaşanan bireysel ve sınıfsal deneyimler incelendiğinde ortaya farklı gerçeklikler çıkmaktadır. Kolombiya’da 2016 yılında imzalanan Barış Anlaşmasının referandumda halk tarafından küçük bir farkla da olsa reddedilmesinin (BBC, 2016: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-37537252>) nedenleri arasında anlaşmanın ülkedeki farklı kesimleri farklı şekillerde etkiliyor olması ve buna bağlı olarak ülkede oluşmuş çatışma dönemi ekonomilerinden beslenen kesimlerin bu gelirlerden vazgeçememe isteği de rol sahibi olmuştur.

Kolombiya’da servet dağılımındaki eşitsizlik hem çatışmayı başlatan ana sebeplerden birisi hem de barış sürecinin getirilerini azaltan bir etken olarak göze çarpmaktadır (Harrowell ve Başer, 2021: <https://birikimdergisi.com/guncel/10505/kolombiya-baris-surecinde-son-durum-surdurulebilir-barisa-ulasmak-mumkun-mu>). Kolombiya – FARC çatışmasının ana sebepleri ülkedeki siyasi ve sosyo-ekonomik adaletsizlik olarak görülebilir (Baysal, 2021: <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/05/27/kolombiya-protestolarinin-analizi-sorunun-kokleri-siddetin-sebepleri-talepler-ve-olasi-sonuclar/>). Bu eşitsizlikle mücadele için silahlanan FARC (cedema, 2020: https://cedema.org/digital_items/4409) yukarıda belirtildiği üzere kontrolünde olan bölgelerde ekonomik faaliyetlerde bulunmuştur. Bu amacın dışında da yine ekonomik gelir elde etmek adına kokain ticareti gibi faaliyetlere de bulaşmışlardır. Dolayısıyla Kolombiya’da onlarca yıldır FARC ve diğer silahlı gruplar tarafından uygulanan yağma ve haraç dinamiklerine entegre edilen ekonomik faaliyetler mevcuttur (Rettberg vd., 2020: 5). Bu faaliyetlerde üreticilerin haraca bağlanması ya da bu alanda çalıştırılan sivilere maaşa bağlanması gibi adımlarla kurulan ekonomik yapıya sivilere de dahil olması sağlanmıştır. Dolayısıyla ideolojik olarak da ülkedeki fakir kesimi zengin elit kesime karşı koruma ve güçlendirme hedefi olan örgütün bu ekonomik faaliyetlerinden gelir elde eden birçok kesim oluşmuştur. Bu ekonomiler bölge halkının sadece esrar ve koka üretim faaliyetlerine dahil olmasıyla değil, restoran, otel, benzin istasyonu, eczane gibi işletmelerin de ticari faaliyetlerini sürdürmesine olanak sağladığı için de yerel ekonomik faaliyeti teşvik etmekte ve yaratılan ekonomik yapı birçok kesimi içine alan oldukça geniş boyutlara ulaşmaktadır (Saavedra-Lux, 2021: 36). Ülkede oluşmuş bu ekonomik yapıları barış sonrasında devralmaya gönüllü çeşitli silahlı grup ve suç örgütlerinin varlığı ve devletin hâlen daha uyuşturucu kaçakçılığı gibi faaliyetleri tamamen engelleyebilme kapasitesine ulaşamamış olması gibi faktörler de FARC silahlarını bıraktıktan sonra bile barışın sürdürülebilirliği konusunda bir tehdit doğurmaktadır (Rettberg vd. 2020: 5).

Mevcut durumda barışın uygulanması ve şiddetin tamamen engellenmesi konusunda büyük sorunlar yaşanmaktadır. FARC üyelerinin kontrolü altındaki yerlerin barış süreci sonrası başka silahlı gruplar tarafından ele geçirilmeye çalışılması (Baysal ve Sezek, 2022, 42); hem silah bırakmayan hem de barış sonrası tekrar silahlanan FARC üyelerinin bu tür ekonomik faaliyetlere devam etmesi; çiftçilerin kimi zaman şiddete varan baskılar nedeniyle, kimi zaman ise Kolombiya pesosunun ABD dolarına kıyasla devalüasyonu ya da devlet tarafından söz verilen desteklerin gelmemesi gibi ekonomik faktörlerin etkisiyle üretimi diğer ürünlerden daha kârlı olan koka

üretimine geri dönmeleri (Baysal ve Sezek, 2022: 41-42; Galanova, 2017: <https://www.dw.com/en/colombias-coca-growers-feel-left-behind-despite-farc-deal/a-39419044>) gibi faktörlerin bir araya gelmesi, barış sürecinde çatışma ekonomilerinin varlığını devam ettirmesine neden olmaktadır.

Genel olarak devlet barış sonrasında çatışma ekonomilerini ikame edecek alternatifler belirlemede çok başarılı olamamıştır (Parada-Hernández ve Marín-Jaramillo, 2021). Anlaşma sonrasında, çatışma dönemi boyunca FARC tarafından kontrol edilen bölgelere yapılacak sağlık, eğitim, altyapı gibi harcamalar yerine askeri harcamalar yapılmış olması genellikle yoksullukla mücadele eden ve çoğunlukla izole kalmış bölgelere yeni alternatifler getirme imkanını da zorlaştırmaktadır. Kolombiya'nın kırsal bölgelerinde özellikle çatışmanın yoğun olduğu ve silahlı grupların etkin olduğu bölgelerde devletin varlığı sadece askeri kışlalar olarak gözlemlenebilmektedir. Kolombiya'nın konjonktürel olarak içinde bulunduğu koşullar da bu durumda etkili bir rol oynamaktadır. Kolombiya'nın petrol ihracının değerinin, 2014 yılından itibaren uluslararası petrol fiyatlarının düşmesiyle beraber azalması, en çok ihracat yaptığı Venezuela gibi Latin Amerika ülkelerinin yaşadığı ekonomik çalkantılar ülkenin ekonomik kaynak yaratarak alternatif ekonomileri destekleme kapasitesini de düşürmüştür (Villar, 2017: <https://americasquarterly.org/fulltextarticle/how-colombias-economic-outlook-puts-pressure-on-the-peace-deal/>). Dolayısıyla çatışma ekonomilerini ortaya çıkaran ana dinamikler de hâlen devam etmektedir. Yaşanan bu devamlılık, süregelen alışkanlıklar, ekonomik zorunluluklar ve farklı gruplarla devam eden çatışmalar ile bir araya geldiğinde barış ortamının tesisi ve sürdürülmesi tehlikeye girmektedir.

Kolombiya'da çatışmanın özellikle yoğun olduğu kırsal bölgelerde devletin varlığı hâlâ askeri mevcudiyetle sınırlı durumdadır. Buralarda zaten ekonomik olarak çok zayıf olan halkın büyük çaplı ekonomik yapılar oluşturma kapasiteleri de bulunmamaktadır. Bu bölgelerde silahlı grupların hâlen etkin olması özel, yerel ya da küresel sermayenin buralara girerek ekonomik faaliyetler yapmalarını da engellemektedir. Kırsalda ekonomik faaliyetler başta uyuşturucu madde üretim ve ticareti olmak üzere illegal faaliyetlerden oluşmaktadır. Ana faaliyet olarak görülebilecek bu illegal ekonomik yapılar yukarıda belirtildiği gibi restoranlar, giyim mağazaları, akaryakıt istasyonları, marketler gibi işletmelerde de çarkların dönmesini sağlamaktadır.

Kolombiya'da kırsal bölgelerde var olan üç gruptan bahsedilebilir (Baysal, 2021: <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/05/27/kolombiya-protestolarinin-analizi-sorunun-kokleri-siddetin-sebepleri-talepler-ve-olasi-sonuclar/>). Bunlar toprak sahibi çiftçiler, son derece fakir durumdaki topraksız köylüler ve silahlı gruplardır. Toprak sahibi çiftçiler sahibi oldukları tarlalara koka bitkisi dikerek ve bunlardan elde ettikleri koka yapraklarını silahlı gruplara ya da mafya adı verilen suç örgütlerine satarak kazanç sağlamaktadırlar. Bölgedeki fakir topraksız köylüler ise yaklaşık her üç ila dört ayda bir hasadı olan koka yapraklarını günlük yevmiye karşılığında toplayarak belli bir gelir elde etmektedirler (Baysal, 2021: <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/05/27/kolombiya-protestolarinin-analizi-sorunun-kokleri-siddetin-sebepleri-talepler-ve-olasi-sonuclar/>). Bu gelir son derece düşük bir meblağ olmasına rağmen başka hiçbir geliri olmayan bu insanlar için çoğunlukla para kazanabildikleri tek kaynak bu faaliyettir. Son olarak bölgedeki silahlı gruplar ve suç örgütleri gerek koka üreticilerini vergi adı altında haraca bağlayarak gerekse sürece doğrudan dahil olarak, yani koka yapraklarını çiftçilerden satın alıp bunu kokaine çevirerek ve bu kokainin ticaretini yaparak gelir elde etmektedir. Muhakkak ki bu faaliyetin bu bölgelerde yapılabilmesi bölgedeki çatışma ortamının getirdiği düzensizlik sayesinde olmaktadır. İkincil olarak da bölgedeki benzin istasyonundan restoran sahibine kadar birçok ekonomik yapı bu faaliyetlerden gelir elde etmektedir. Dolayısıyla bu bölgelerde oluşan kokain üretimi silahlı gruplar dışında birçok kesimi de içine alan bir ekonomi yaratmıştır. Bu gelirlerden olmak istemeyen bu kesimler de barış sürecinin uygulanmasına ayak diremektedirler.

Barış anlaşmasıyla bu yapıların ortadan kaldırılması da hedeflenmiştir. Bu kapsamda uyuşturucu faaliyetleriyle mücadele de anlaşmanın altı maddesi arasında yer almıştır. Bu maksatla barış anlaşması kapsamında kokain üretiminin önüne geçebilmek adına çiftçilere kokain üretimini bırakıp farklı ürünlere yönelmeleri için destekler verilmesi planlanmıştır (Pérez-Contreras ve Ramírez-Alfonso, 2020). Ancak koka üreticisi çiftçiler barış anlaşmasının imzalandığı 2016 yılı sonrasında devletten destek gelecek beklentisiyle koka tarlalarını kaldırmışlar, fakat geçen sürede gelmesi gereken desteğin gelmemesi ya da geç ve yetersiz gelmesi nedeniyle tekrar koka üretimine başlamışlardır (Pérez-Contreras ve Ramírez-Alfonso, 2020). Benzer şekilde barış anlaşmasında yapılması planlanan toprak reformunun tam olarak yapılamamış olması bu bölgelerdeki topraksız köylüleri de bu tür faaliyetlerin içerisinde itmeye devam etmektedir. Başka alternatifleri olmayan ve bu gelirden olmak istemeyen topraksız köylüler ülkede koka ekiminin engellenmesi gibi tedbirlere karşı koymaktadırlar.

Kolombiya özelinde çatışma ekonomisinin barış sürecine olan etkileri kapsamındaki bir diğer sonuç da barış anlaşması sonrasında bu alanda ortaya çıkan dönüşümdür. FARC silah bırakmadan önce tüm ülke çapında faaliyet gösteren ve kendi içerisinde bir bütünlüğü olan bir örgüttü. Bu kapsamda kontrolünü sağladığı bölgelerdeki ekonomik faaliyetlere de hakim olabilmekteydi. Örgüt kuruluş amacıyla uyumlu olarak da bu faaliyetlerde çalışan topraksız köylülere ücret ödenmesini sağlama gayretleri içerisindeydi (Richani, 2003: 119). FARC'ın silah bırakmasını müteakip bu bölgelerdeki güç boşluğu büyük oranda birbirleri ile koordine içerisinde olmayan birçok küçük örgüt tarafından doldurulmuştur. Çoğunlukla siyasi bir duruş ya da ideali olmayan bu gruplar iktidar, kontrol ve ekonomik gelir gibi motivasyonlarla hareket etmektedirler (crisisgroup.org, 2022). Bu gruplar arasında hangi çiftçiden koka yapraklarını hangi grubun alacağı gibi konularda rekabet ve çatışmalar mevcuttur. Hatta FARC'ın ardılı olan gruplar arasında dahi rekabet ve çatışmalar olabilmektedir (Defensoria, 2021: 36: <https://www.defensoria.gov.co/public/pdf/economiasilegales.pdf>). Bu gruplar genel anlamda birbirleri ile rakipken belli konularda geçici de olsa ittifaklar yapabilmektedirler (Charles vd., 2020).

Genel olarak değerlendirildiğinde yukarıda barış sonrası çatışma ekonomilerinin etkisi üzerine olan literatürün odaklandığı bölümde verilen üç ana kategoride de Kolombiya bir örnek mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak Kolombiya devletinde devam eden kurumsal yetersizlikler çatışma ekonomilerinin sonlandırılmaması ve bu ekonomik faaliyetlere alternatifler yaratılmaması anlamında hâlen etkilidir. İkinci olarak on yıllardan beri oluşmuş, güç kazanmış ve kökleşmiş bu ekonomik faaliyetlerden gelir elde edenler bu faaliyetlerin sonlandırılmasına karşı durmaktadırlar. Son olarak barış süreci bölgedeki şiddetin ve buna bağlı olan ekonomik faaliyetlerin dönüşmesini sağlamıştır.

SONUÇ

Çatışma dönemlerinde ortaya çıkan ekonomik yapılar silahlı gruplara faaliyetleri için kaynak yaratırken bu faaliyetlere sivillerin de dahil olmasıyla bu örgütlerin destek hatta halk nezdinde meşruiyet kazanmasını sağlayabilmektedirler. Bu ekonomik yapılar çatışma dönemlerinde terör örgütlerini güçlendirirken terörle mücadeleyi son derece zor hale getirmektedir. Bölgede yaşayan halk silahlı gruplardan gördükleri baskının yanında, oluşan ekonomik yapılardan getiri sağlamalarından da dolayı terörle mücadelede görevli devlet güçleri ile istihbarat paylaşımı yapmaktan geri durmaktadırlar. Bu durum da terörle mücadelede ihtiyaç duyulan en önemli unsurlardan olan istihbaratta zafiyete yol açmakta ve mücadeleyi sekteye uğratmaktadır.

Bunların yanında çatışma dönemlerinde oluşan ekonomik yapılar barış sağlansa bile kendi varlıklarını korumak adına barışın uygulanabilmesini de zora sokmaktadır. Silahlı grupların kontrolündeki ekonomik yapılar barış sonrası suç örgütlerince devralınabilmekte ve suç kaynaklı şiddet olayları artış gösterebilmektedir. Bunun dışında oluşmuş olan ekonomik faaliyetlerden fayda sağlayan siviller de bu gelirlerinden olmamak adına barışa ayak direme yoluna gidebilmektedirler. Bu siviller için alternatif gelir kaynakları yaratılmaması da bu durumun devamlılığına alan açmaktadır.

Kolombiya'da FARC özelinde de yukarıda belirtilenler çerçevesinde yapılar oluşmuş, hatta oluşan bu yapılar FARC'ın ve diğer silahlı örgütlerin güçlenmesinde en önemli faktörlerden birisi olmuştur. FARC'ın çatışma döneminde yarattığı ekonomik ilişkilerden fayda sağlayan çok sayıda sivil de bulunduğundan örgüt meşruiyetini arttırabilmiş ve bu da devlet güçlerinin terörle mücadelede halktan özellikle istihbarat alanında faydalanamamasını beraberinde getirmiştir. 2016 yılında imzalanan barış anlaşması sonrasında FARC'ın silah bırakması çatışma dönemi ekonomilerinin tamamen ortadan kalkmasını sağlayamazken, bu yapılarda önemli dönüşümler yaratmıştır. Barış sonrası devletin çatışma ekonomilerinin yoğun olduğu bölgelerde alternatif gelir kaynakları yaratamaması barışın uygulanmasındaki en önemli sorunlardan birisidir. Bu bölgelerde silahlı çete olarak görülebilecek, ideolojik bir duruşu olmayıp sadece güç, iktidar, kontrol ve maddi gelir gibi motivasyonlar ile hareket eden küçük silahlı gruplar oluşmuş bu ekonomileri devralma gayreti içerisine girmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan çatışma ekonomileri ile ilgili Türkiye'de de çalışılabilecek alanların mevcut olduğu değerlendirilmektedir. PKK terör örgütünün kaynakları bu çerçevede değerlendirilmeli ve mücadele yöntemleri içindeki yeri anlamında değerlendirilmelidir. PKK terör örgütünün bu tür faaliyetlerinin terörün şiddetlenmesi ve terörle mücadeleye olan etkileri incelenmeyi bekleyen konular olarak göze çarpmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abierta, V. (2014), "Las Farc sobrevivieron gracias al narcotráfico": Duncan, 11 Kasım 2014. <https://verdadabierta.com/las-farc-sobrevivieron-gracias-al-narcotrafico-duncan/>.
- Baysal, B. (2019), *Securitization and Desecuritization of FARC in Colombia: A Dual Perspective Analysis*, Rowman Littlefield Lexington Books, Lanham.
- Baysal, B. (2021), "Kolombiya Protestolarının Analizi: Sorunun Kökleri, Şiddetin Sebepleri, Talepler ve Olası Sonuçlar", UİK Panorama, Çevrimiçi Yayın, 27 Mayıs 2021, <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/05/27/kolombiya-protestolarinin-analizi-sorunun-kokleri-siddetin-sebepleri-talepler-ve-olasi-sonuclar/>.
- Baysal, B. ve Sezek, E. N. (2022). "Kolombiya – FARC Barış Sürecinin Uygulanması: Sorunlar ve Riskler", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 5 (1), 35-48.
- Bateson, R. (2017). "The socialization of civilians and militia members: Evidence from Guatemala", *Journal of Peace Research*, 54(5), 634–647. doi: <https://doi.org/10.1177/0022343317721812>.
- BBC (2016, Ekim). "Colombia referendum: Voters reject Farc peace deal", Elde edilme tarihi: 1 Ocak 2022. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-37537252>.
- Berman, E., Shapiro, J. N. ve Felner, J. H. (2011). "Can Hearts and Minds Be Bought? The Economics of Counterinsurgency in Iraq", *Journal of Political Economy*, 119(4), 766–819. doi: <https://doi.org/10.1086/661983>.
- Berman, E. ve Matanock A. M. (2015, Mayıs). "The Empiricists' Insurgency", *The Annual Review of Political Science*, 18(1): 443-464. doi:10.1146/annurev-polisci-082312-124553.
- Brittain, J. J. (2010), *Revolutionary Social Change in Colombia: The Origin and Direction of the FARC-EP*, Pluto Press, New York.
- Cedema, "Declaración Política de la Segunda Conferencia Guerrillera del Bloque Sur", Elde edilme tarihi: 07 Kasım 2021, https://cedema.org/digital_items/4409.
- Charles, M., Baysal B. ve Forero, J. D. (2020). "A Criminal Peace: Mapping The Murders of Ex-FARC Combatants", OCCO Series 2, 2020, https://www.urosario.edu.co/Documentos/Facultad-de-Ciencia-Politica-Gobierno-y-Relacione/Observatorios/Crimen-organizado/DOCUMENTOS_OCCO_2_A_Criminal_Peace-18-nov-min.pdf.
- Cockayne, J. (2015). *Hidden Power: The Strategic Logic of Organized Crime*. Oxford University Press, King's College London. (Yayınlanmış Doktora Tezi) http://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/44634722/2015_Cockayne_James_1018212_ethesis.pdf.
- Cockroft, J. D. (1997). *Latin America: History, Politics, and U.S. Policy*, Nelson-Hall Publishers, Chicago.
- Countrywatch, "Colombia", Elde edilme tarihi: 18. 01. 2022, <http://www.countrywatch.com/intelligence/countryreviews?countryid=38>.
- Crisisgroup (2017, Ekim), "Los grupos armados de Colombia y su disputa por el botín de la paz", Elde edilme tarihi: 18 Aralık 2021, <https://www.crisisgroup.org/es/latin-america-caribbean/andes/colombia/63-colombias-armed-groups-battle-spoils-peace>.
- Daşlı, G., Alici, N. ve Figueras, J. P. (2018). *Barış ve Toplumsal Cinsiyet: Kolombiya Barış Süreci*, Demos Yayınları, Ankara.
- Defensoria, "Economías Illegales", <https://www.defensoria.gov.co/public/pdf/economiasilegales.pdf>. Elde edilme tarihi: 13 Şubat 2022.
- Deglow, A. (2016). Localized legacies of civil war: Postwar violent crime in Northern Ireland. *Journal of Peace Research*, 53(6), 786–799. <http://www.jstor.org/stable/44510460>.
- Dilek, E. ve Baysal, B., (2021, Aralık). "Peace Negotiation Process and Outcome: Considering Colombia and Turkey In Comparative Perspective". *Peacebuilding*, s. 1-21. doi: 10.1080/21647259.2021.2019467.
- Fazio, H. (2002). *La globalización en su historia*, Universidad Nacional. Bogotá.
- Findley, M. G. ve Young, J. K. (2007). Fighting Fire with Fire? How (Not) to Neutralize an Insurgency, *Civil Wars*, 9:4, 378-401, doi: 10.1080/13698240701699482.
- Fortna, V. P. (2004). Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace after Civil War. *International Studies Quarterly*, 48(2), 269–292. <http://www.jstor.org/stable/3693574>.
- Galanova, M. (2017). Colombia's Coca Growers Feel Left Behind Despite FARC Deal, Haziran 2017, <https://www.dw.com/en/colombias-coca-growers-feel-left-behind-despite-farc-deal/a-39419044>.

- Gartner, S. (2008). "The Multiple Effects of Casualties on Public Support for War: An Experimental Approach", *American Political Science Review*, 102(1), 95-106. doi:10.1017/S0003055408080027.
- Gates, S., Hegre, H., Jones, M. P. ve Strand, H. (2006). "Institutional Inconsistency and Political Instability: Polity Duration, 1800-2000", *American Journal of Political Science*, 50(4), 893-908. <http://www.jstor.org/stable/4122922>.
- Goodhand, J. (2004). "From War Economy To Peace Economy? Reconstruction And State Building In Afghanistan", *Journal of International Affairs*, 58(1), 155-174. <http://www.jstor.org/stable/24357940>.
- Granada, S., Restrepo, J. ve Vargas, A. (2009). "El agotamiento de la política de seguridad: evolución y transformaciones recientes en el conflicto armado colombiano", *Guerra y violencias en Colombia: Herramientas e interpretaciones*, 27-124.
- Harrowell, E. ve Başer, B. (2021, Mart), "Kolombiya Barış Sürecinde Son Durum: Sürdürülebilir Barışa Ulaşmak Mümkün mü? Dr. Egoitz Gago Anton ile Söyleşi", <https://birikimdergisi.com/guncel/10505/kolombiya-baris-surecinde-son-durum-surdurulebilir-barisa-ulasmak-mumkun-mu>.
- Hartzell, C., ve Hoddie, M. (2003). "Institutionalizing Peace: Power Sharing and Post-Civil War Conflict Management", *American Journal of Political Science*, 47(2), 318-332. <https://doi.org/10.2307/3186141>.
- Herbolzheimer, K. (2016). *Innovations in the Colombian peace process*. NOREF, Norwegian Peacebuilding Resource Centre.
- Jayasundara-Smiths, S. (2018, Mayıs), "Lost in Transition: Linking War, War Economy and Post-war Crime in Sri Lanka." *Third World Thematics*, 3(1), 63-79. doi: 10.1080/23802014.2018.1473046.
- Kaldor, M. (2012), *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*. Polity Press, Cambridge.
- Kalyvas, S. N. (2006), *The Logic of Violence in Civil War*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Karim, S. (2020). "Relational State Building in Areas of Limited Statehood: Experimental Evidence on the Attitudes of the Police", *American Political Science Review*, 114(2), 536-551. doi:10.1017/S0003055419000716
- Keen, D. (2007, Kasım), "War and Peace: What's the Difference?" *International Peacekeeping*, 7(4), 1-22.
- Kline, H. F. (2012), *Historical Dictionary of Colombia Covers the History of Colombia*, Lanham: Scarecrow Press, Inc.
- Kroc Institute for International Peace Studies, "Peace Accord Implementation in Colombia Continues to Progress Two Years in Media Advisory", Nisan 2019.
- Kurtenbach, S. ve Rettberg A. (2018, Ağustos), "Understanding the Relation Between War Economies and Post-war Crime", *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 3(1), 1-8.
- Larosa, M. J. ve Mejía, G. R. (2014), *Historia Concisa de Colombia (1810-2013)*, Editorial Pontificia Universidad Javeriana, Bogotá.
- Le Billon, P. (2008), "Corrupting Peace? Peacebuilding and Post-conflict Corruption", *International Peacekeeping*, 15:3, 344-361, doi: 10.1080/13533310802058851.
- Leech, G. (2011), *The FARC the Longest Insurgency*, New York, Zed Books, New York.
- Lyall, J. ve Wilson, I. (2009, Ocak), "Rage Against the Machines: Explaining Outcomes in Counterinsurgency Wars", *International Organization*, 63(1), 67-106.
- Lyall, J., Blair, G. ve Imai, K. (2013, Kasım), "Explaining Support for Combatants during Wartime: A Survey Experiment in Afghanistan". *American Political Science Review*, 107(4), 679-705.
- Mantilla Valbuena, S. (2012, Kasım), "Economía y conflicto armado en Colombia: los efectos de la globalización en la transformación de la guerra", *Latinoamérica*, (online), s.35-73.
- Massé F. ve Le Billon, P. (2017, Haziran), "Gold mining in Colombia, post-war crime and the peace agreement with the FARC", *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 3(1), 116-134. doi: 10.1080/23802014.2017.1362322.
- Neumann, P. (2013). "(Un)exceptional Violence(s) in Latin America", *Latin American Politics and Society*, 55(1), 168-175. doi:10.1111/j.1548-2456.2013.00188.x.
- Nilsson, D. (2008). "Partial Peace: Rebel Groups Inside and Outside of Civil War Settlements", *Journal of Peace Research*, 45(4), 479-495. <https://doi.org/10.1177/0022343308091357>.

- Parada-Hernández, M. M., ve Marín-Jaramillo, M. (2021). "Cocalero women and peace policies in Colombia". *The International journal on drug policy*, 89, 103157. doi: <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2021.103157>.
- Paris, R. V ve Sisk, T. D. (der) (2009). *The Dilemmas of Statebuilding: Confronting the Contradictions of Postwar Peace Operations*. Routledge, London.
- Pérez-Contreras, Y. P. ve Ramírez-Alfonso, Y. S. (2021), ¿PNIS, Una solución al problema de las drogas ilícitas en Colombia?. Facultad de Ciencias Económicas y Administrativas, Universidad Católica de Colombia, Bogota.
- Rempe, D. M. (2002), *The Past as Prologue? A History of U.S. Counterinsurgency Policy in Colombia, 1958-66*, US Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle.
- Rettberg, A., Leiteritz, R. J., Nasi, C. ve Prieto, J. D. (2020). "Different resources, different conflicts? A framework for understanding the political economy of the armed conflict and crime in the regions of Colombia", In R. L., A. R., C. N., & J. D. P. (Eds.), *Different Resources, Different Conflicts? The Subnational Political Economy of Armed Conflict and Crime in Colombia* (pp. 3-44). Universidad de los Andes Colombia. <https://doi.org/10.30778/2019.116>.
- Richani N. (2003), *Sistemas de violencia. La economía política de la guerra y la paz en Colombia*. (çev. María Mercedes Moreno ve María Victoria Mejía), IEPRI, Bogotá.
- Saavedra-Lux, L. M. (2021), "The Economics of Violence and Development in Post-Conflict Societies", University of Essex, Department of Government, Essex, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Sala, M. R. (2019, Nisan), "El narcotráfico en la 'paz' colombiana", <https://www.esglobal.org/el-narcotrafico-en-la-paz-colombiana/>.
- Salas-Salazar, L. G. (2016), "Conflicto Armado y Configuración Territorial: Elementos para la Consolidación de la Paz en Colombia", *Bitacora*, 26(2), 45-57.
- Sezek, E. N. ve Uysal Oğuz, C. (2021), "Çatışmalardan "Kısmi" Barişa Kolombiya", Emre Çitak, Eda Kuşku Sönmez, Gözde Turan der., *Pandora'nın Kutusu Açıldı: Soğuk Savaş Sonrasında İç Çatışmalar ve İç Savaşlar*, Palme Yayınevi, Ankara.
- Suhrke, A. ve Berdal, M. (2012), *The Peace in Between: Post-War Violence and Peacebuilding*. Routledge, London.
- Themnér, A. (2011), *Violence in Post-Conflict Societies: Remarginalization, Remobilizers and Relationships*, Routledge, London.
- Themnér, A. (Der.) (2017), *Warlord Democrats in Africa: Ex-Military Leaders and Electoralpolitics*. London: Zed Books Ltd.
- Toft, M. D. (2009), *Securing The Peace: The Durable Settlement Of Civil Wars*. Princeton University Press, New Jersey.
- UCDP İnternet Sayfası, "Colombia", Elde edilme tarihi: 11 Ekim 2021, <https://ucdp.uu.se/country/100>.
- UNDP (2008), "Post-Conflict Economic Recovery Enabling Local Ingenuity", New York: United Nations Publications.
- UNODC (2014), "Guía para Colombia sobre el régimen jurídico contra el terrorismo y su financiación: Subdivisión de Prevención del Terrorismo", *UNODC*, Bogota.
- Villar, L. (2017, Kasım), How Colombia's Economic Outlook Puts Pressure on the Peace Deal?, *Americas Quarterly*, <https://americasquarterly.org/fulltextarticle/how-colombias-economic-outlook-puts-pressure-on-the-peace-deal/>.
- Wickham-Crowley, T. P. (1987). "The Rise (And Sometimes Fall) of Guerrilla Governments in Latin America". *Sociological Forum*, 2(3), 473-499. <http://www.jstor.org/stable/684670>.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).